

ZBIRKE FOTOGRAFIJA HRVATSKOGA ŠPORTSKOG MUZEJA

PETRA HUSAIN PUSTAJ □ Hrvatski športski muzej, Zagreb

sl.1. Smještaj zbirki u privremenom depou
u Kerestincu

sl.2. Uputa trenera, foto Radiša Mladenović

Dok znoj iz dresa ispari, a rekviziti s vremenom zastare, fotografija vjerno čuva i prenosi emociju – suze radosnice, poglede nevjerice, osmijehe, trenutke neizvjesnosti i nespretno padove. Kao najvjerniji vizualni prikaz zabilježenih trenutaka, fotografija je relativno rano postala vrijedan medij koji svoje mjesto nalazi u gotovo svim muzejskim fundusima, a kao neiscrpan izvor promišljanja, vrednovanja i konzumiranja, fotografska građa uvijek iznova zahtijeva propitivanje pristupa i podjelu te sustavnost u kojoj može ponuditi najviše.

Priprema, pozor... podjela Zbirke!

Najveća zbirka u Hrvatskome športskom muzeju dugo je vremena nosila naziv Zbirka fotografija te se prema fizičkim zapisima na kutijama, smještaju i usmenoj komunikaciji dijelila na starije fotografije (1880.– 1945.) i fotografije novijeg datuma (od 1945. do danas), dok je podjela prema sportovima omogućivala lakše snalaženje pri pretraživanju neinventarizirane građe. Do 2019. bilo je obrađeno 390 jedinica izabranih za ilustraciju najvažnijih trenutaka iz povijesti hrvatskog sporta, koje je kolegica Đurđica Bojanić izdvojila i obradila za potrebe stalnog postava.¹ Zbirka je zahtijevala novu organizaciju i podjelu koja bi olakšala vođenje ne samo zatečene već cijele građe koja kontinuirano pristiže u fundus.

Za upoznavanje Zbirke i njezine građe te za prepoznavanje mogućnosti koje nudi i vrijednosti koje čuva bilo je potrebno nekoliko godina, uz manje prekide. Komunikacija s njezinim korisnicima, ali i fotoreporterima koji izravno pridonose njezinu nastajanju, rezultirali su podje-

lom pri kojoj se vodila briga da Zbirka sačuva prikaz povijesti prikupljanja tijekom koje su se nastojali prikazati potencijal, bogatstvo i mogućnosti što ih je Zbirka čuvala dugi niz godina.

Dotadašnja Zbirka fotografija, s negativima, razglednicama i filatelijom kao podzbirkom vođenom u muzejskom programu Modulor++, danas nosi zajednički naziv Zbirka fotografija i sadržava deset zbirki, a to su:

1. Zbirka stare fotografije
2. Zbirka „Radiša Mladenović”
3. Zbirka „Robert Valai”
4. Zbirka Sportske novosti
5. Zbirka sportskih fotoreportera
6. Zbirka amaterske fotografije
7. Zbirka sportskih saveza
8. Zbirka fotoalbuma
9. Zbirka razglednica
10. Zbirka filatelije.

Navedena podjela Zbirke nastala je zbog potrebe sustavnije obrade i prezentacije opsežne količine građe za koju korisnici iskazuju veliko zanimanje. Takvom je podjelom olakšano ne samo pretraživanje građe već i provođenje revizija i daljnjih strukturiranja, a pridonijela je i suvislijoj definiciji skupljačke politike Muzeja. Pri formiranju novih zbirki u obzir su uzete dvije velike skupine korisnika određene strukom i temom. Sukladno tome, uspostavljene su zbirke koje dopuštaju i olakšavaju pregled i pretraživanje građe koja daje uvid u rad sportskih fotoreportera, što se primarno odnosi na zbirke „Radiša Mladenović”, „Robert Valai”, Sportske novosti i Sportski fotoreporteri. Navedene zbirke sadržavaju radove poznatih i manje poznatih fotoreportera koji se bave sportskom fotografijom te je paralelno s tim zbirkama stvarana i Baza sportskih fotoreportera, koja podatkovno dopunjuje sadržaje zbirki.² Iz radova sportskih fotoreportera proizlazi mogućnost istraživanja početaka rada i razvoja (sportskog) fotoreporterstva. Na taj se način lakše mogu pratiti noviteti ne samo u domeni fotografske opreme i mogućnosti koje su fotoreporteri imali na terenu već se mogu i uočiti preferencije i smisao koji su pojedinci imali za snimanje detalja. Nadalje, moguće je pratiti i razvoj velikog broja sportova: njihove dinamike i pravila. Time u fokus dolazi i definiranje pojma *sportske*

¹ Drugi stalni postav Muzeja, koji nije bio službeno otvoren za javnost, bio je do 2019. postavljen u Praškoj 2/II.

² Više o tome u dijelu o autorstvu fotografija.

fotografije, njezine zastupljenosti i prepoznatljivosti u medijima, pojave u različitim kontekstima te uočavanje umjetničke vrijednosti koju te fotografije nedvojbeno imaju. Građa Zbirke fotografija pokriva brojne sportove, gradove i mjesta u kojima su ti sportovi prakticirani, širok vremenski raspon i ljude, sudionike sportskih događaja, zbog čega nudi brojne mogućnosti pri otkrivanju te slojevitte i zasad slabo istražene teme.

Zbirka stare fotografije sadržava radove koji datiraju sa zaključno 1945. godinom. Završetak Drugoga svjetskog rata uvelike mijenja globalnu političku i društvenu scenu, što se odražava i na sport, sportske djelatnike i rad klubova.

Unutar Zbirke provedena je podjela prema sportovima i društvima te su u njoj obuhvaćene teme među kojima nalazimo prve sportove: gimnastiku, mačevanje, biciklizam, atletiku, tenis i skijanje. Znatno dio Zbirke čine fotografije društva Hrvatski sokol, podijeljene na podteme (Hrvatski sokol – osobe, Hrvatski sokol – sletovi; Sokol: Češki, Slovenski, Jugoslavenski; Sokol – događanja i vježbe i dr.). U tom se fondu nalaze fotografski radovi koji pokrivaju i ples i među kojima količinom prednjači HAŠK Ritmika. Slijede sportovi koji su ili iščezli ili više nisu toliko zastupljeni, kao što su hazena i hokej na travi, te sportovi koji su i danas masovni, npr. nogomet, rukomet³, košarka⁴, plivanje i vaterpolo. Zbirka je polazišna točka za istraživanje i proučavanje prvih razvojnih godina sporta⁵ te bilježenja sportskih trenutaka i rekvizita, kao i za istraživanje pojave i razvoja zanimanja sportskih

sl.3. Dječak s kolutom, oko 1890.,
HSPOM-FT007348

sl.4. Album Marijana Pasarića, dar
košarkašica Bibe, Kornelije, Verice, Jelene
i Ružice

fotoreportera, a time i sportske reporterske fotografije. Naposljetku vrijedi istaknuti da znatan dio Zbirke čini atelijska fotografija: grupni portreti sportskih društva, klubova i pojedinaca.

Zbirka sportskih saveza nastala je zbog potrebe da na jednome mjestu budu objedinjene i lako pregledne fotografije koje u fundus pristižu kao rezultat ugovora što ga je Muzej potpisao s brojnim sportskim savezima i čiji je partner u mnogim projektima. Kao cjelina, Zbirka nudi mogućnost zasebnog istraživanja i sagledavanja tema važnih sa stajališta pojedinih saveza i društava. Kao primjer možemo izdvojiti fotografije pristigle iz Gimnastičkoga ili Vaterpolskog saveza, a prikazuju trenutke zabilježene na svjetskim i europskim prvenstvima.

U **Zbirku amaterske fotografije** svrstana je sva fotografska građa što su je snimili pojedinci, entuzijasti koji su bilježili svoje sportske aktivnosti. Među takvim su aktivnostima pretežito odlasci u prirodu: planinarenje, biciklizam, skijanje, različite utakmice: nogometne, košarkaške, rukometne. Dakle, za stvaranje Zbirke koja prikazuje sport očima rekreativaca i ljubitelja vježbanja zaslužni su javnosti nepoznati autori.⁶

Zbirka fotoalbuma sadržava albume sportskih društva i pojedinaca te one s obljetnica i javnih nastupa, više ili manje poznatih široj javnosti. Iznimno su vrijedni jer na svojim stranicama čuvaju uspomenu na određeni događaj, a katkad je u njima utkana i životna priča pojedinca ili kluba. Odras su osobnog odabira te su u mnogim primjerima svojevrsni vizualni dnevnik pojedinca ili kluba. Poneki sadržavaju osobne ili šaljive zapise koji

3 Povijest rukometa usko je vezana za hazenu kao prethodnicu tog danas široko rasprostranjenoga i popularnog sporta.

4 Danas poznati dvoranski sport dugo je igran na otvorenome.

5 Istraživanje amaterskoga i profesionalnog sporta.

6 Moguća su preklapanja s drugim zbiricama u smislu da bi dio fotografija svoje mjesto mogao naći, primjerice, i u Zbirci stare fotografije. Međutim, rad na ovoj Zbirci i razumijevanje građe uvjetovali su odgovarajuće smještanje fotografija koje bi po svojim obilježjima mogle pripadati dvjema ili većem broju zbirke.

sl.5. Snimka zaslona – prikaz aplikacije DiGiSport

sl.6. Gordan Kožulj, foto Marijan Radovčić

sl.7. Poštanske marke

7 Zbirka je tijekom cijelog vremena uređivanja dostupna korisnicima, znatan je dio građa obrađen zbog pristiglih upita, a paralelno se provodi obrada građe koja je odabrana prema prioritetu, na temelju otprije zadanih vrijednosti.

8 Više o projektu u: Ivanjko, Zlodi, Horvat, *Građanska znanost*, Zagreb: FF press, 2024.

9 Većim djelom obrađivao je temu nogometa.

10 Ocjenjivanjem fotografija željeli smo vidjeti vredniju li muzealci i sportski djelatnici jednako iste podatke na fotografijama.

fotografskom odabiru dodaju osjećajnu notu te daju uvid u intimne trenutke njihova autora. Time se fotoalbumi razlikuju kao iznimno vrijedni pripovjedači jer gotovo uvijek sadržavaju kompletnu priču – njihov je autor većinom pomno birao fotografije, dosjetke i crtice koje će se u njemu naći i time je daljnjem korisniku prenio cjelovitu poruku.

Zbirka razglednica i Zbirka filatelije sadržavaju razglednice odnosno poštanske marke i kuverte koje nisu adresirane već ilustracijama pokrivaju temu sporta. Prigodno izdavanje, s pomno biranim motivima, omogućuju praćenje trendova, popularnih sportova i tema te prikazuju razvoj umjetničkog izražaja u domeni sporta.

Obrada građe

Podjela Zbirke samo je jedan od mnogih koraka pri ostvarivanju zamisli da u što skorije vrijeme fotografska građa većim dijelom⁷ bude dostupna korisnicima. Idući, podosta velik korak odnosi se na njezinu obradu. Kako negativni na celuloidu čine gotovo 2/3 zbirke, upravo je taj njezin dio doživio najveću preobrazbu u smislu organizacije i obrade. Nepregledan broj neobrađenih negativa, odloženih u kartonske kutije, zahtijevao je promišljanje rješenja koje bi njegov sadržaj u što kraćem vremenu učinio dostupnim široj javnosti. Stoga je,

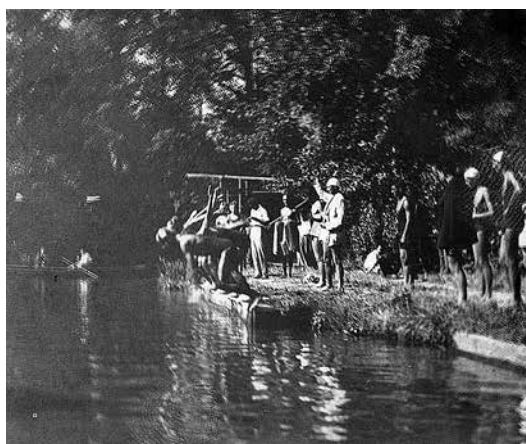
radi brže obrade i što preciznije determinacije osoba i događaja, na digitalizaciji (te vrste građe) kao pomoć angažiran vanjski suradnik, umirovljeni sportski foto-reporter Robert Valai, čiji se radovi nalaze u fundusu Muzeja. Tako je kolega Valai višegodišnju suradnju na *Projektu digitalizacije* započeo obradom svojih radova, koje je pri sortiranju u odgovarajuće foldere dopunjavao poznatim podacima, onima koji su bili zapisani na uložnicama filma i onima kojih se mogao prisjetiti. Obrada Zbirke 2022., u suradnji s Odsjekom za informacijske i komunikacijske znanosti FFZG-a, proširena je na *Projekt DigiSport*, odnosno na projekt *Građanska znanost u društvenim i humanističkim istraživanjima: teorijski okvir i smjernice za primjenu*⁸, koji je 2023. dobio svoj nastavak pod naslovom *Građanska znanost u društvenim i humanističkim istraživanjima: teorijski okvir i smjernice za primjenu 2*. Za potrebe projekta osmišljena je i izrađena aplikacija za obradu fotografske građe, u kojoj je ona bila grupirana i podijeljena prema sportovima. Stručni suradnici, u ovom projektu sportski novinari, dobili su pristup vlastitom korisničkom računu te pristup aplikaciji u kojoj je svakome od njih dodijeljena grupa sportova koje su pratili ili prate tijekom svog rada. Tako je Zlatko Karlo obrađivao teme košarke i atletike, te ih obradio 408, a Branko Stipković⁹ 746 fotografija, pri čemu je prvi prepoznao 45, a drugi 462 osobe. Suradnici su fotografijama pri obradi dodjeljivali podatke koji su im poznati te ih prema važnosti vrednovali ocjenama od 1 do 5.¹⁰ Njihovu obradu fotografija i zapise zatim je mogla pregledati voditeljica Zbirke fotografija te sve zapise, ili dio njih, prihvatiti ili odbaciti. Takvom suradnjom i obradom građe znatno je ubrzan proces prepoznavanja događaja i osoba na fotografijama. Takav je rad vrijedan i važan zbog nekoliko aspekata. Prije svega treba istaknuti kako postoji više desetaka sportova, više od 80 njih, koji su trenutačno pod okriljem Međunarodnoga olimpijskog odbora i čiji nastanak i razvoj pratimo i baštinimo u Zbirci fotografija barem u nekome povijesnom razdoblju. Razdoblje koje Zbirka pokriva obuhvaća više stotina ljudi

koji su djelovali u domeni sporta (savezi, klubovi, igrači) i u sportskim organizacijama. Brojnost ljudi i događaja zahtijeva vrijeme potrebno za njihovo prepoznavanje, što je znatno jednostavnije kada u tome sudjeluju osobe iz struke.¹¹

Pitanje autorstva

Vrijednost fotografske građe s vremenom raste, a uz nju se kao sjena pojavljuju njezini stvaratelji i prava koja im pripadaju. Sjena, kažem, jer ni danas nisu adekvatno valorizirani, niti je javnost u potpunosti osviještena o važnosti potpisivanja fotografija te o vrijednosti poznavanja imena njihovih autora, stvaratelja djela koja čine znatan dio mnogih muzejskih fondusa. S mišlju da su muzeji ne samo mjesta čuvanja, obrade i promicanja kulturne baštine već i mjesta edukacije, smatram kako je Zbirka fotografija Hrvatskoga športskog muzeja idealan poligon ne samo za rad na tome mediju neprocjenjive vrijednosti, već i područje na kojemu se, osim na predstavljanju djela, kontinuirano treba raditi na predstavljanju ljudi

zahvaljujući kojima smo na čuvanje i komuniciranje dobili iznimno vrijednu građu, uz obvezu educiranja korisnika o važnosti (i nužnosti) adekvatnog adresiranja i potpisivanja radova kojima se koristimo. Ideja za stvaranjem Baze sportskih fotoreportera nastala je istodobno s prvom izravnom komunikacijom ostvarenom s fotoreporterima.

sl.7. Veslačice HVK, 1920., HŠPOM-FT007469

sl.8. Veslači HVK, 1928., Foto Jurčić, HŠPOM-FT007461

sl.9. Teška atletika, dizanje utega, 1908., HŠPOM-10614

sl.10. Plivanje u Maksimiru, poč. 20. st., FT007488

¹¹ U ovom primjeru misli se na sportske fotoreportere i novinare, koji su kao autori ili sudionici bliski temi istraživanja i obrade.

sl.11. Paragliding, foto Damir Košta

sl.12. Mara Torti, 1973., foto Radiša Mladenović

sl.13. Mali navijači, foto Radiša Mladenović

Preuzimanje fotografske građe 2004. iz arhiva Vjesnika, odnosno njezino fizičko spašavanje nije značilo i rješavanje autorskih prava, stoga rad na Zbirci podrazumijeva kontinuiranu suradnju s fotoreporterima čija su djela sačuvana u fondusu Muzeja. Dosad je s dijelom fotoreportera potpisan ugovor kojim je uz određene uvjete omogućeno (ograničeno ili potpuno) korištenje njihovih fotografskih djela. Jednako tako, autori su pobliže upoznati s djelovanjem Muzeja, kao i s činjenicom da je Muzej prijatelj i zagovornik kako njihova djela, tako i prava koja im pripadaju.

Zaključno. Obrada i rad na Zbirci fotografija neizbježno je postalo osobno, a nerijetko i duboko intimno mjesto susreta sa sudbinama, životnim pričama aktera koji su na njima prikazani. Uzimajući u obzir povijesne prilike, određene društvenim normama i politikom kao glavnim okosnicama, promatranje, istraživanje i obrada fotografske građe logično je otvorila mnoga pitanja, teme za promišljanje i rasprave te uporno nastavlja potvrđivati i isticati sport kao nedjeljivi dio naše svakodnevice: amaterski ili profesionalni, dok ga prakticiramo ili pratimo, on opravdano čini znatan i vrijedan dio kulturne baštine. Posložene na policama depoa, fotografije šapuću i zovu da ih uzmete u ruke te da prepoznate vrijednost koju čuvaju. Fotografska građa Hrvatskoga športskog muzeja široj javnosti tek treba pokazati potencijal i širok raspon tema i pitanja na koja, više nego suvislo, može dati brojne odgovore i objašnjenja.

LITERATURA

1. Ivanjko, Tomislav, Goran Zlodi, Zoran Horvat. *Građanska znanost*. Zagreb: Filozofski fakultet, FF press, 2024.

Primljeno: 14. lipnja 2024.

THE COLLECTION OF PHOTOGRAPHS OF THE CROATIAN SPORTS MUSEUM

The biggest collection in the museum long went by the name Collection of Photographs, and by a physical record on boxes, by location and by word of mouth was divided into older (1880-1945) and more recent photography (since 1945); a division according to sporting discipline made it easier to cope with a search in material that had never been inventoried.

Up to 2019, the museum had processed 390 units that were selected to illustrate the most important moments in the history of Croatian sport, which our colleague Đurđica Bojanić picked out and processed for the needs of the permanent display. The collection required new organisation and a division that would facilitate handling not only of the material as found, but also of all the materials that were constantly flowing into the holdings.

Several years, with a few intermissions, were needed for familiarisation with the Collection, its material, for identification of the opportunities it offered and the value that it held. Communication with the users and with photojournalists who had directly contributed to its creation resulted in a division, during which care was taken that the Collection should preserve (a review of) the history of collecting and that the potential, richness and opportunities that the Collection had been guarding for many a year be shown.

Processing and working on the Collection of Photographs inevitably became a personal, and sometimes a deeply intimate space of encounter with the destinies, and the life histories of the actors within it. Taking into account the historical conditions, certain social standards and politics, the deep structure, observation of, research into and the processing of the photographic logically started up many issues, themes for reflection and debate and persistently continues to confirm and emphasize sports as an inseparable part of our everyday life: whether amateur or professional, whether we take part in them or just follow them, they justify the significant and valuable part they play in the cultural heritage. Hence, for the sake of more accurate determination of persons and events, a part time associate was engaged on the digitisation of this kind of material, retired sports photographer Robert Valai, whose own works are in the holdings of the Museum. New team member Valai started his several year-long collaboration on the Digitisation Project by processing his own works, which while they were being sorted into appropriate folders he supplemented with known data, those that were written on the film containers and those that he could recall. Processing of the Collection in 2022 in association with the section for information and communication sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences was extended to the DigiSport Project, the project Citizen Science in Social and Humanistic Research: theoretical framework and implementation guidelines 2. Especially for the project, an application was devised and produced for the processing of photographic material.